

İSTİHDAM YARATMADA MİKROKREDİ UYGULAMALARININ ETKİNLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Özlem DEMİR
Gaziosmanpaşa Üniversitesi İ.İ.B.F.
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

ÖZET

Yoksulluk olgusu hemen hemen her ülkenin önemli sosyal sorunlarından biridir. Bu sorunun çözümüne ilişkin pek çok politika üretilmektedir. Uygulanmakta olan ve son yıllarda popülerlik kazanan uygulamalardan biri de mikrokredi sistemidir. Özellikle dar gelirli kadınların güçlenmesine yönelik verilen bu kredilerin aynı zamanda istihdam yaratma amacı da bulunmaktadır. Çeşitli mikrokredi sistemi bulunmakla birlikte bu kapsamda değerlendirilen uygulama Grameen Mikrokredi sistemidir. Bu çalışmanın amacı mikrokredi sistemi üzerine yapılan bazı çalışmalar ve mevcut veriler doğrultusunda mikrokredi sisteminin istihdam yaratma açısından etkinliğini değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Mikrokredi, Mikrofinansman, Kadın İstihdamı.

EFFECTIVENESS OF MICROCREDIT APPLICATIONS AT EMPLOYMENT CREATION

ABSTRACT

The event of poverty is one of the most important social problem in almost every country. It is produced in many policy for resolving this the issue. One of the applications being implemented and gaining popularity in recent years is the micro-credit system. At the same time there is also goal of employment creation of these loans for especially low-income women's empowerment. Although there are a variety of micro-credit systems, application evaluated in this context is the Grameen microcredit system. The purpose of this study is to evaluate the effectiveness of microcredit system in terms of employment creation in line with some studies on microcredit system and available data.

Keywords: Microcredit, Microfinance, Women's Employment.

GİRİŞ

1980 sonrası uluslar arası kurum ve kuruluşların artan ilgisi ile yoksulluk olgusu önemini artırmış ve çeşitli platformlarda tartışılır hale gelmiştir. Uluslar arası ve ulusal kalkınma örgütleri de yoksulluğun azaltılması kapsamında kalkınma stratejisi olarak mikrokredi sistemini destekledikleri dikkat çekmektedir. Dünya çapında muazzam bir büyüme elde eden mikrofinans kurumlarının sayısı hızla artmakla birlikte mikrofinans sistemi içinde önemli yer edinen ve kurucusuna Nobel Ödülü kazandıran mikrokredi sistemi Grameen Mikrofinans Programı olmuştur.

Türkiye’de işgücü piyasasında kadınların düşük istihdam oranları dikkat çekmektedir. Kadınların geleneksel olarak üstlendikleri rollerden sıyrılıp çalışma hayatında aktif olarak yer almaları işgücü piyasaları açısından önemli bir potansiyelin atıl kalmaması adına önemlidir. Bu kapsamda birçok uygulama ve politikaların uygulamaya konulduğu görülmektedir. Özellikle yoksulluk sorununa müdahale aracı olarak geliştirilen mikrokredi sistemi aynı zamanda aktif işgücü politikaları çerçevesinde yeni istihdam yaratma, rekabet oluşturma, kadın girişimciliğini destekleme ve özendirme gibi istihdam odaklı bir uygulamadır. Sistemin temel amacı olan yoksulluk sorununun yeni bir iş yaratılması veya mevcut işin geliştirilmesine bağlı olarak çözülmesi, sistemin özellikle kadın istihdamını artırmaya yönelik hedefini de ortaya koymaktadır. Bu açıdan diğer yoksullukla mücadele araçlarından ayrılan bir sistem olması yönüyle doğrudan işgücü piyasaları ile ilgilidir.

Birçok ülkede uygulanmakta olan mikrokredi uygulamaları Türkiye’de, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve Grameen Bank’ın girişimleri ile oluşan Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) adı ile uygulanmaktadır. Bu sistemde temel hedef, dar gelirli kadınlara hibe yerine küçük miktarda krediler vererek kendi işlerini geliştirme ve yeni iş kurma fırsatını sağlamaktır. TGMP ilk olarak 2003 yılında Diyarbakır’da Diyarbakır Valiliği’nin destek vermesi ile uygulanan bir proje olmuş, zamanla yurt geneline yayılmıştır.

Mikrokredi sistemi, yoksulluk sorununa istihdam yaratarak çözüm getirmeyi hedefleyen bir sistem olmakla birlikte uygulamada bu hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediğinin incelenmesi sistemin etkiliğinin ortaya konulması açısından önemlidir. Çalışmada öncelikle mikrokredi ve mikrofinansman kavramları üzerinde durulmakta Grameen Mikro kredi Programı’nın doğuşu, temel işleyişi ve Türkiye’deki uygulamaları hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra Türkiye’de kadın istihdamının durumuna yönelik açıklamalar yapılmakta ve uygulanmakta olan mikrokredi sisteminin özellikle kadın istihdamını artırma konusundaki etkisine yönelik bir değerlendirme yapılmaktadır.

1. MİKROKREDİ VE MİKROFİNANSMAN KAVRAMLARI

Mikrofinans ve mikrokredi kavramları birbirleri ile yakından ilişkili olan ve anlamca farklı olmalarına rağmen pek çok çalışmada birbirinin yerine kullanılan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Mikrofinans, düşük gelirli hanelere ve mikro işletmelere tasarruf, kredi, sigorta, para transferi gibi daha geniş hizmetler sunan kavramı ifade ederken, mikrokredi gelir getirici faaliyetlerin amacı ile düşük gelirli müşterilere küçük krediler şeklinde kredi hizmetlerinin sunulmasıdır.

Mikrofinansman küresel yoksulluğun azaltılmasında kullanılabilecek bir yöntem olup, yoksul insanlara çok az miktarda sağlanan kredi ve finansman imkanları ile onların yoksulluktan kurtularak iş sahibi olabilmelerine imkan tanımaktadır. Ekonomik imkan ve beraberinde sosyal bir iyileşme de getirmekte¹ olan mikrofinansman, genellikle yoksul ve düşük gelirli müşteriler için sunulan finansal hizmetler olarak tanımlanmaktadır².

Mikrofinansman, bir ekonomide resmi finans kuruluşlarına ulaşma şansı olmayan veya resmi finans kuruluşlarının hizmet sunmadıkları ya da eksik hizmet sundukları yoksul aileler için oluşturulmuş bir finansman türüdür. Mikrofinansman yoksul kesime kredi, tasarruf ve diğer temel finansman hizmetlerin sağlanması anlamına gelmektedir. Bu yöntem ile kredi miktarları çok küçük ölçeklerde düzenlendiği için “mikro” adını almaktadır³. Kısacası mikrofinans, iş yapma fikrinde olup gelir getirici bir faaliyette bulunmak üzere, küçük bir başlangıç sermayesine ihtiyacı olan ancak ihtiyaç duyduğu bu sermayeyi klasik yollarla elde edemeyen yoksul insanlara kredi ve diğer finansal imkânı verilmesini⁴ niteleyen bir kavramdır. Sonuç olarak mikro ve finans kavramlarının bir araya gelmesi ile oluşan mikrofinans küçük kredi anlamını taşımakla birlikte pazar odaklı ve ticari yaklaşımlara dayalı yoksullara finansal çeşitlilik sağlayan bir araç olarak değerlendirilebilir.

Mikrokredi Zirvesinde (2-4 Şubat 1997), çok fakir insanların kendilerinin ve ailelerinin gelir sağlama ve bakımları için istihdam projelerine verilen kredi⁵ olarak tanımlanan ve yoksulluğun ve açlığın ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamalar arasında ve geliştiricisine Nobel ödülü kazandırması ile dünyaya yayılan mikrokredi sistemi, Time Dergisi “Dün-

1 Altay, A. (2007). Küreselleşen yoksulluk olgusunun önlenmesinde mikrofinansman yaklaşımı. **Finansal Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 44(510), s.57.

2 İnternet: COMCEC “Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye” [http:// www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR\(1\)TR](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TURKEY%2023-07%20CR(1)TR). Erişim Tarihi: 10.11.2014. s.13.

3 Altay, a.g.e. s.61.

4 COMCEC “Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye” s.12.

5 İnternet: Grameen Bank, What is Microcredit?, web:<http://www.gremaan-info.org> Erişim Tarihi:09.12.2014.

yayı Değiştiren 10 Fikirden Biri” olarak kabul edilmiştir⁶.

Mikrokredi mikrofinansın sunduğu hizmetlerden sadece biridir. Mikrofinansman ile mikrokredi kavramlarının çoğunlukla karıştırılma sebebi, mikrofinansın 1970’li yıllarda sadece mikrokredi hizmetinin sunulmasıyla başlamış olmasından kaynaklanmaktadır⁷.

Mikrokredi ve mikrofinansman kavramları beraberinde “Mikrofinansman Kuruluşları” kavramında getirmiştir. Öncelikle mikrokredi olarak başlayan çalışmalar günümüzde büyüyerek Mikrofinans Sektörü haline geldiğinin belirtilmesi gerekmektedir. Bu alanda çalışan kuruluşlar ise Mikrofinansman Kuruluşu olarak adlandırılmaktadır⁸. Başka bir deyişle, mikrofinans kuruluşları, banka ve diğer finansal kuruluşların hizmetlerine ulaşamayan kişilere yönelik faaliyet gösteren ve tasarruf, para transferi ve kredi sağlamak gibi finansal hizmetleri sunan kuruluşları⁹ ifade etmektedir.

Mikrofinans kuruluşu (MFK), yoksulları hedef alan finansal hizmetleri sunan organizasyonu ifade etmektedir. Potansiyel MFK’lar; bankalar ve diğer finansal kuruluşları, kooperatifler ve sivil toplum kuruluşları olarak sıralamak¹⁰ mümkündür. “Global Development Research Center, Virtual Library on Mikro Credit^{11*}” Koordinatörlerinden Hari Srinivas’ın sınıflandırmasına göre mikro finansman kuruluş modelleri 14 adettir. Bunlar¹²: Birlik Modeli, Garanti Sağlayan Kuruluş Modeli, Topluluk Bankası Modeli, Kooperatif Modeli, Kredi Birlikleri Modeli, Grameen Tipi Kuruluş Modeli, Grup Modeli, Bireysel Model, Aracı Kuruluş Modeli, Sivil Toplum Örgütü Modeli, Grup Baskısı Modeli, Rosca Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri Modeli, Küçük İşyeri Modeli ve Köy Bankacığı Modeli olarak sıralanmaktadır.

6 İnternet: UNDP, Eradicate Extreme Poverty and Hunger, web:http://www.undp.org/content/undp/en/home/mdgoverview/mdg_goals/mdg1/ Erişim Tarihi:10.09.2014.

7 Doğan-Burtan, B. ve Kaya, M. (Bahar-2013). Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Sistemi: Diyarbakır Örneği. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 12(45), s.144.

8 Özmen, F. (2012). Türkiye’de kadın istihdamı ve mikrokredi, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**. 3(6), s.110.

9 Öner, E. (2003). Mikrofinans Sistemi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.4-5.

10 COMCEC “Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye” s.13. Burritt, K. (August-2003) Microfinance in Turkey- A Sector Assessment Report -, UNDP, web: <http://www.uncdf.org>, s.27. Erişim Tarihi: 22.12.2014.

11 * “Global Development Research Center, Virtual Library on Mikro Credit” isimli internet sitesi mikrokredi ve mikrofinansman konularında çalışma yapan uzmanlara yardımcı olmak amacı ile oluşturulmuştur. Ve mikrofinans hizmeti veren kuruluş modelleri burada özetlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. web:<http://www.gdrc.org/icm/model/1-credit-model.html>.

12 Dolun, L. (2005). Mikro Finansman. **Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları**, Ankara, s.45.

2. GRAMEEN BANKASI MİKROKREDİ SİSTEMİ

Chitagong Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından Greemen mikro kredi uygulamalarının temeli atılmış ve bu model geliştirilmiştir. Yunus'un¹³ belirttiği üzere; özellikle 1974'te Bangladeş'teki yoksulluk, sefalet ve insanların tefeciler karşısındaki çaresizliği Yunus'u yoksullara hizmet verecek bir banka kurmaya yöneltmiştir. Bu banka sistemi ile asıl amaç, "sosyal çalışma" olarak adlandırdığı yeni bir tür kapitalizm ve yeni bir girişimcilik çeşidini yaratmaktır. Bu ise, yıllardır insanlığın başına bela olan sosyal, ekonomik ve çevresel sorunların (açlık, evsizlik, işsizlik, hastalık, kirlenme, eğitimsizlik... vb) çözümüne adanmış bir çalışma alanıdır.

Muhammed Yunus yoksulları anlamak ve onlara yardımcı olabilmek adına onların içinde bulunduğu koşulları gözlemler. Özellikle tüccarlar- dan çok yüksek faizle aldıkları çok küçük paraları geri ödemekte oldukça zorlanıyor ve yoksulluktan kurtulamıyorlardı. Köydeki borç verme uygulaması anlayabilmek için para simsarlarından borç alan tüm köylülerin listesini çıkarır. Listede 42 kişi borç almıştır. Bu kişileri tefecilerin elinden kurtarmak için kendisi gerekli olan paraları verir. Daha sonra üniversite yerleşkesindeki bankayı yoksul köylülere kredi vermesi için ikna etmeye çalışmıştır. Ancak banka yoksul kesmin "kredilendirilebilir" olmadığı gerekçesi ile bu teklifi kabul etmez. Yoksullara verilecek olan kredilere kefil olmayı öneren Yunus'un bu önerisi kabul görmüştür. Yunus ayrıca yoksul borçluların borçlarını kolaylıkla ödeyebilmeleri için, geri ödemelerin haftalık küçük taksitler şeklinde yapılması ve köylülerin bankaya gitmesi yerine banka yetkililerinin onları ziyaret etmesi gibi basit kurallar koymuştur. Bu yöntem etkili olmasına rağmen uygulamada sistemden kaynaklı güçlükler ortaya çıkmıştır. Tüm yaşanan bu gelişmeler sonunda yoksullar için ayrı bir banka kurmaya karar veren Yunus, Bengalcede "köy bankası" anlamına gelen Grameen Bank adını verdiği bankayı kurmuştur¹⁴.

1997 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda alınan kararlara göre, yoksulluk içinde yaşayan insanların insan olurlarına yaraşır şekilde yaşamaları için elverişli bir ortam ve dolu fırsatlar sunularak onların durumunu iyileştirilmesi kabul edilmiştir. Bu bağlamda dünyanın pek çok ülkesinde mikrokredi uygulamalarının yoksulluk içinde yaşayan insanların yoksulluktan kurtulmalarında bir araç olduğunu ve toplumun genel ekonomik ve siyasi süreçlere katılımı arttırdığı kanıtlandığı da kaydedilmiştir. Mikrokredi programlarının yoksulluğun ortadan kaldırılmasında kendi rolüne ek olarak, aynı zamanda sosyal ve insani kalkınma sürecine katkıda bulunduğu kabul edilmiştir¹⁵.

13 Yunus, M. Weber K. (2012). *Sosyal işletme kurmak*, (Çev. Ahmet Nebil İmre), İstanbul: Doğan Kitap, s.9-10.

14 Yunus, a.g.e. s.10-11.

15 İnternet: Grameen Bank, UN-General Assembly Resolution. Web: <http://www.gremaan-info.org> Erişim Tarihi: 09.12.2015.

Grameen bank mikrokredi anlayışı yoksulluğun fakir kişiler tarafından değil, onları çevreleyen kurumlar ve politikalar tarafından yaratıldığına inanmaktadır. Bu nedenle yoksulluğun ortadan kaldırılması için yapılması gereken tüm kurum ve politikalara uygun değişiklikler yaparak yenilerini oluşturmaktır. Sadaka yoksulluk için çözüm değildir ve yoksulluğu devam ettirmektedir. Bu durum bağımlılık oluşturmaktadır. Yoksulluğun çözümü ancak her insanın enerji ve yaratıcılığını ortaya koyması ile mümkün olabilecektir¹⁶. Mikrokredi uygulamaları yoksul kişileri hedeflemektedir. Ancak mikrokredi uygulandığı birçok ülkede ağırlıklı olarak yoksul kadınları kapsayan bir kredi türüdür. Kadınların ailesini, çocuklarını daha iyi yaşam koşullarına ulaştırma adına özveri ve isteğinin daha çok olduğu yapılan çalışmalarda görülmektedir. Bu bağlamda özellikle kadınların hedef kitle olarak görülmesinde ekonomik, sosyal ve psikolojik unsurlar dikkate alındığı söylenebilir.

Grameen Bankası'nın temel hedefleri aşağıda belirtilmiştir:

- Dar gelirli erkek ve kadınlara bankacılık hizmeti sağlamak,
- Dar gelirli olanların tefeciler tarafından istismar edilmelerine engel olmak,
- Bangladeş'in kırsal alanlarında yaşayan işsiz insanların kendi işlerini kurmalarına imkan sağlamak,
- İşsiz ve en dar gelirli kesimden, özellikle kadınlardan oluşan dezavantajlı kesimi seçmek¹⁷.

3. TÜRKİYE'DE MİKROKREDİ UYGULAMASI

Avrupa Birliği'nde 2000 yılında bu yana uygulanan Avrupa İstihdam Stratejisi'ne göre sosyal dışlanma ve yoksulluk sorununun çözümü için geliştirilen sosyal politikaların istihdamla ilişkisi kurularak hem piyasa sistemini en etkin şekilde işler kılan hem de sorunu kalıcı şekilde çözmeyi hedefleyen uygulamalar geliştirilmektedir. Birçok ülkede olduğu gibi bu entegrasyonun sağlanması konusunda Türkiye'de de politikalar; aile yardımı, sosyal yardımlar ve mikrokredi uygulamaları olarak şekillenmektedir¹⁸.

Mikrokredi mantığına uygun olarak yoksul kesimlere teminatsız, kefil-siz kredi anlayışının sivil toplum örgütleri bünyesinde ilk uygulama Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV) tarafından MAYA projesi olarak başlatılmıştır.

16 İnterent: Grameen Bank. What is Microcredit?, <http://www.gremaan-info.org> 09.12.2013 tarihinde alınmıştır.

17 TGMP, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, Sunum, Aralık 2015.

18 Doğan-Burtan, B. ve Kaya, M. a.g.m. s.151.

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), 1986 yılında kadınların ekonomik durumlarını ve yaşam kalitelerini iyileştirmek amacıyla kurulmuştur. Maya adı ile Türkiye’de ilk mikrokredi uygulaması, 2002 yılında Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV) tarafından Marmara depremi sonrasında bu bölgede başlatılmıştır. Kocaeli (2002), İstanbul(2003), Düzce(2004) ve Sakarya(2005)’da şubesi bulunan Maya’nın amacı, evinde veya kendi işyerinde işini yapanlara ya da yeni bir iş kurmak isteyen yoksul kadınlara maddi destek vermektir¹⁹. Maya projesinin temel amacı kendi işini yapan kadınlara borç para sağlamaktır. Bu uygulamada da geleneksel teminat sisteminin yerine kadınlar arasındaki dayanışmanın temel alındığı “Dayanışma Grupları”na kredi vermektedir. Her üyenin kendi borcuyla beraber diğer üyelerin borcundan da sorumlu olduğu bu Dayanışma Grupları, hem Maya’ya bir tür sosyal teminat sağlayarak riskini azaltır, hem de kadınların sorunlarını paylaşmaları ve birbirlerine destek olmaları için bir zemin sağlayarak toplum içindeki dayanışmayı güçlendirir. Maya’nın kredilerinin koşulları şu şekildedir: Krediler 3-10 kadından oluşan Dayanışma Grupları’na verilmektedir. İlk kredi meblağı en az 100, en fazla 900 YTL’dir. Krediler 3-12 ay vadeli ve ödemeler aylık olarak yapılmaktadır²⁰.

Türkiye’de ikinci mikrokredi uygulaması, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve Grameen Bank’ın girişimleri ile oluşan Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) adı ile uygulanmaktadır. TGMP, kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Bu sistemde temel hedef, dar gelirli kadınlara hibe yerine küçük miktarda krediler vererek kendi işlerini geliştirme ve yeni iş kurma fırsatını sağlamaktır. TGMP ilk olarak 2003 yılında Diyarbakır’da Diyarbakır Valiliğinin destek vermesi ile uygulanan bir proje olmuş, zamanla yurt geneline yayılmıştır. TGMP²¹’nin Aralık 2015 itibarıyla 69 il ve 111 şube sayısı ile 16.748 kredi bekleyen üye, 50.810 kredi alan üye olmak üzere toplam 67.558 üye sayısı bulunmaktadır.

Mikrokredi alma süreci şöyledir:

- Öncelikle TGMP’ye başvurusunda bulunacak adayın aklında bir iş fikrinin olması gerekmektedir. İlk defa kredi alacak üyeler maksimum 1.000TL kredi kullanabilirler.

19 İnternet: KEDV, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, web:<http://www.kedv.org.tr/maya/> Erişim Tarihi: 11.11.2015. Projeye kadınların emeklerini mayalayarak, gelir getirici üretime dönüştürmelerini sağlamak düşüncesinden hareketle “maya” adı verilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Korkmaz, E. (Proje Koordinatörü). Baloğlu, B., Sümer, K.K., Oktayer, N. Ve Çak, M. (2004). Mikrokredi modeli yoluyla yoksulluğun azaltılması: İstanbul Örneği, (32), İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları. s.90

20 İnternet: KEDV, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, web:<http://www.kedv.org.tr/maya/borc-verme-metodolojisi/> Erişim Tarihi: 10.11.2015.

21 İnternet: TGMP, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, Sunum 2015,

Web: <http://www.tgmp.net/tr/sayfa/sunumlar/118/0> Erişim Tarihi: 07.12.2015.

- Bir iş fikri olan ve 5 kadından oluşan bir grup oluşturmanız gerekmektedir. Grupta yer alan kadınların yakın akraba olmamaları gerekmektedir.

- 5 kadının yer aldığı bir grup oluştuktan sonra 3 gün sürecek olan eğitimlerde, kurum işleyiş sistemi ve kredi geri ödemesi hakkında bilgi verilmektedir.

- Verilen eğitim sürecinin tamamlanmasının ardından, kredi alamaya hak kazanana grup üyeleri kredi almaktadır²². Krediler hizmet bedeli/faizi ile birlikte haftalık ödemeler (46 hafta) şeklinde geri alınmaktadır.

TGMP kapsamında çeşitli krediler mevcuttur. Bunlar; temel kredi, girişimci kredisi, hayvancılık kredisi, sosyal kalkına kredisi, iletişim kredisi ve tasarlanmakta olan eğitim kredisidir. TGMP, mikrokredi uygulamalarının yanında, mikrosigorta, mikrokonut sigortası, gönüllü tasarruf ve mikro emeklilik gibi hizmetleri de sunmaktadır²³.

4. TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDA KADIN İSTİHDAMININ DURUMU

Türkiye’de işgücü piyasasında işgücüne katılma oranları ve istihdam oranlarına bakıldığında erkeklere göre kadınların oldukça düşük seviyede işgücü piyasasında yer aldıkları görülmektedir. İşgücüne dahil olan kadınların büyük bir kısmı ücretsiz aile işçisi durumunda iken önemli bir kısmı da gelir getirici bir faaliyet olarak kabul edilmeyen ev hizmetleri ile uğraşan ev hanımlarıdır²⁴. Türkiye’de kadınların işgücüne katılımlarının düşük olmasının başlıca sebepleri²⁵; tarım sektörünün toplam istihdamdaki payının büyük olması ile yeni istihdam alanlarının artmaması, kentleşmenin yeterince sağlanamaması kadınların işgücüne katılmasını engellemektedir, toplumların sosyo-ekonomik düzeyleri ile, kültürel alışkanlıklar, gelenekler, medeni durum ve çocuk sahibi olma gibi faktörlerdir.

22 İnternet: TGMP, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, “Kredi Alma Süreci”,

Web:<http://www.tgmp.net/Hakkimizda.aspx> Erişim Tarihi: 01.12.2015.

23 İnternet: TGMP, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, “Hizmetlerimiz”,

Web: <http://www.tgmp.net/tr/sayfa/hizmetlerimiz/84/0> Erişim Tarihi: 01.12.2015.

24 Murat, S. (1999) .AB Ülkelerinde Ve Türkiye’de İşgücünün Yapısı. Prof. Dr. Nusret Ekin’in Anısına Makaleler. Ankara: **Kamu-İş Yayınları**, s.308.

25 Murat, S. a.g.m. s.313-314, Mehmet, Ö. ve Kılıç, C. (2009). Çalışma ekonomisi teorisi, Ankara: Gazi Kitabevi. s.30.

Tuik²⁶ verilerine göre Türkiye’de nüfusun yarısından fazlasını (%50,6’sı) kadınlar oluşturmasına rağmen işgücü piyasasındaki yerleri oldukça sınırlıdır. Ayrıca çalışma çağı nüfus açısından da erkek ve kadın nüfusun birbirine yakın olduğu ve hatta kadın çalışma çağı nüfusun erkeklere göre biraz daha fazla olduğu izlenmektedir. Ancak istihdam edilenler ile işsizlerin toplamının oluşturduğu işgücü açısından duruma bakıldığında kadınların işgücüne dahil olma yönündeki eğilimlerinin önemli ölçüde düşük olduğu ve bu bağlamda işgücüne katılma oranlarının da yıllar itibarıyla artmasına rağmen halen erkeklerin ve Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde olduğu sonucuna varılmaktadır. İşgücüne katılma oranı erkeklerde %72,6 iken kadınlarda bu oran %32,1’dir. İstihdam oranı erkeklerde %66,3, kadınlarda %27,9 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranı erkeklerde %8,8 iken, kadınlarda %13,1’dir. Genç nüfustaki (15-24 yaş) işsizlik oranı erkeklerde %15,6 kadınlarda ise 7,7 puanlık artışla %23,3’tür.

Türkiye’de işgücü piyasasında kadınların durumunu daha yakından incelemek için bazı göstergelere detaylı bakmak gerekmektedir. İşteki duruma göre bakıldığında istihdam edilen kadınların (8.179.000 kişi) %59,7’si ücretli veya yevmiyeli, %1,2’si işveren, %8,6’sı kendi hesabına çalışan, %30,5’i ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. İstihdamdaki kadınların işveren ve kendi hesabına çalışanların oranının düşük olması, özellikle kadın girişimciliğinin yetersiz olduğu sonucunu vermektedir. İstihdam edilen kadınların sektörel dağılımı ise, %34,4’ü tarım, %14,6’sı sanayi, %0,8’i inşaat ve %50,1’i hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Kadınlar açısından hizmetler sektöründe yoğunlaşan bir istihdam olsa da tarım sektöründeki istihdam payının da oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye’de işgücü piyasasında yaşanan önemli sorunlardan biri de kayıt dışı istihdam olmaktadır. İstihdam edilen erkeklerin %29,6’sı kayıt dışı çalışırken bu kadınlarda oldukça yüksek bir şekilde %48,0 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre istihdam edilen kadınların nerdeyse yarısı kayıt dışı çalışmaktadır. Kadınların eğitim seviyesi arttıkça işgücüne dahil olma eğilimleri ve istihdam içindeki oranlarının arttığı görülmektedir. İstihdam edilen kadınlar içinde yükseköğretimli kadınların işgücüne katılma oranları %69,7 iken, istihdam oranları %56,8’dir. Ayrıca işgücünün nitelik seviyesini göstermesi açısından da eğitim düzeyinin önemli bir faktör olduğunu belirtmek gerekmektedir.

İşgücüne dahil olmayanların %71,8’ini kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar aleyhine bir durum görülmektedir. TÜİK’in yapmış olduğu araştırmalara göre işgücüne dahil olmama nedenleri; iş bulma ümidi kaybetmiş olma, mevsimlik çalışma, ev işleri ile meşgul olma, eğitim, emeklilik, çalışamaz halde olma ve diğer nedenleri kapsamaktadır. Kadınların işgücüne dahil olmama nedenlerinin başında ev işi ile meşgul olma (nedenler içindeki payı %57,8 gibi yüksek bir orandır) gelmekte iken, erkeklerde bu nedene bağlı işgücüne dahil olmama durumu söz konusu değildir.

26 TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, Bu bölümde verilen istatistiksel veriler Tuik’in yapmış olduğu Ağustos 2015 dönemine ilişkin hanehalkı işgücü anketleri sonuçlarıdır. www.tuik.gov.tr Erişim Tarihi: 05.12.2015.

Çalışma hayatında kadınların durumunu ortaya koyan önemli unsurlardan biri kadın girişimciliğidir. Bir bireyin girişimci olarak tanımlanıp girişimciliğin ortaya çıkmasını sağlayan temel güdülerin neler olabileceği tartışma konusudur. Özellikle girişimciliğin ortaya çıkmasında kişilik ve çevre faktörlerinden hangisinin belirleyici olduğu tartışılmaktadır. Kişilik üzerinde duran yaklaşımlar girişimcinin sahip olduğu kişisel özellikleri ele almaktadır. Girişimci kişilikle ilgili araştırılan özelliklerin başında; başarıya ihtiyacı, risk alma ve denetim odağıdır. Girişimciliğin ortaya çıkışına ilişkin çevreyi öne çıkaran yaklaşımlar ise piyasa mekanizmaları ve devlet/hükümet politikalarının etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu konuda özellikle bir noktanın vurgulanması gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde piyasa mekanizmaları girişimci sınıfın ortaya çıkmasında etkili iken, gelişmemiş ülkelerde girişimciliğin gelişmesi hükümet politikalarının belirlediği ekonomik güdümlere bağlıdır. Ancak unutulmamalıdır ki, girişimciliğin gelişmesi hükümetin elinde olan ve onun desteğiyle gelişen bir olgu olsa bile, girişimciliğin başlangıcının yavaş ve psikolojik bir süreç olduğudur²⁷.

Günümüzde mevcut olan ekonomik şartlar göz önünde bulundurulduğunda kalkınmada önemli faktörlerden birinin özellikle kadın girişimciliğinin yaygınlaştırılması olduğu görülmektedir. Bu süreçte pek çok olumsuz şartlara rağmen kadınların kendi işlerini kurma ve büyüme adına emek sarf ettiklerini görmekteyiz. Kadın girişimci, bir işletmeyi başlatan, organize eden ve işleten kadın olarak tanımlanmaktadır²⁸. Kadın girişimciler erkeklerden farklı bir girişimcilik örneği sergiledikleri söylenilebilir. Kadın girişimci tiplerine bakıldığında dört farklı kadın girişimci tipi tanımlanmıştır²⁹: Birincisi, hem girişimcilik ideallerini üstlenen hem de geleneksel cinsiyet rollerini üstlenen ve ikisini de aynı oranda önemseyen ve dengeleyen, işinde fazla büyümeyi düşünmeyen ‘geleneksel girişimci’ tipidir. İkincisi tip, girişimcilik ideallerini geleneksel cinsiyet rollerinin çok üstünde tutan ve işletmesinin büyümesini öncelikli hedef haline getiren ‘yenilikçi girişimci’ tipidir. Üçüncü girişimci kadın tipi ise, geleneksel cinsiyet rollerini girişimcilik ideallerinin üstünde tutan ‘evcimen girişimci’ tipidir. Burada işleri büyütme, sektörde söz sahibi olmak gibi kaygılar bulunmamaktadır. Son olarak da iş aile dengesini kurmaktan ziyade kadınların ikinci plana itilmelerini önlemeye çalışan ‘radikal girişimci’ tipi tanımlanmıştır.

Girişimcilik, kendi işini kurma ve idare etme kapsamında kadınlara bakıldığında, erkeklere göre daha az iş kurdukları ve iş kurmada ve girişim-

27 Çiftçi, M. (2010). Türkiye’de işsizliğe çözüm önerisi olarak kadın girişimciliğinin geliştirilmesi: mikro kredi uygulamaları. Çimento İşveren Dergisi, 24(5), s.46-47.

28 Keskin S. (2014). Türkiye’de kadın girişimcilerin durumu, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi** (9/1),s.73

29 Kutanis, R. Ö. (2009). Kadın girişimcilerin algılanma farklılıkları: sakarya örneği. Uluslar arası ve Disiplinlerarası Kadın Çalışma Kongresi, Sakarya, s.260-261.

cilikte erkeklerden daha farklı roller üstlendikleri bilinmektedir. Yapılan araştırmalara göre kadın girişimcilerin kurdukları işletmeler, sınırlı birtakım sektörlerden oluşurken küçük ölçekli oldukları görülmüştür. Yine bu bağlamda belirtilmesi gereken başka bir nokta ise, kadın girişimciler girişimlerinde kişisel beklentileri, erkek girişimciler ise ekonomik beklentileri ön planda tutmakta ve kadın girişimciler işlerini yürütürken daha fazla sosyal destek arayışı içine girmektedirler³⁰.

Kadın girişimciliği kapsamındaki veriler; Türkiye’de kadın girişimci sayısının oldukça düşük olduğunu ve çalışma hayatında önemli bir girişimci potansiyeline sahip olan kadınların etkin olarak değerlendirilmediğini göstermektedir. Bu açıdan kadın istihdamına yönelik yapılan çoğu program ve politikalar sosyal cinsiyet eşitliliğini gidermeye daha çok kadın girişimciliğinin desteklenmesine yöneliktir³¹. Özellikle Avrupa İstihdam Stratejisine uygun olarak hazırlanan Ulusal İstihdam Stratejisinde de öne çıktığı gibi kadın istihdamı ve kadın girişimciliğinin desteklenmesi, geliştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Yoksul kadınlara yönelik uygulanan mikrokredi uygulamaları yoluyla kadınların (dolayısıyla ailelerin) işsizlikten ve yoksulluktan kendi çabaları ile kurtulabilecekleri ve kadın girişimciliğinin de bu yolla desteklenebileceği öngörülmüştür.

5. KONUYA İLİŞKİN YAPILAN BAZI ÇALIŞMALAR

Birçok gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de en önemli sorunlardan biri işsizliktir. Özellikle kadınlarda ve gençlerde işsizlik oranları oldukça yüksek, istihdam oranı ve işgücüne katılma oranları da oldukça düşüktür. Kadınların işgücü piyasasında yer almasına yönelik politika ve projelere çok daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Mikrokredi uygulamaları da yoksulluğu önleme konusunda yoksul kimselerin yeni iş kurması ya da mevcut işlerini geliştirmesine olanak sağlamaktadır. Bu yönüyle işsizlikle mücadele ve bir istihdam politikası aracı olarak da görülmektedir.

Yoksulluğun azaltmada en önemli adımlardan biri istihdam oluşturmak ve yoksullar için gelir getirici fırsatlar sunmaktır. Mikrokredi esasen yoksulluğu önleme adına yaygınlaşmış bir araç olmakla birlikte, özellikle kadınlara girişimci olarak çalışabilme ve hatta yanlarında diğer aile birey-

30 Kutanis, R. Ö. (2005). Kadın ve erkek girişimcilerin algılama farklılıkları: Sakarya örneği. Celalabat-Kırğısıztan:III. Uluslar arası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, s.677.

31 Birleşmiş Milletler bünyesinde “Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu”nun imzalanması, Uluslararası Çalışma Örgütü ile imzalanan sözleşmelerden bazıları; 100 Sayılı Eşit Değerde İş İçin Ücret Sözleşmesi, 111 Sayılı İş ve Meslek Bakımından Ayrım Hakkında Sözleşme, 122 Sayılı İstihdam Politikasıyla İlgili Sözleşme,142 Sayılı İnsan Kaynakları Geliştirilmesi ile İlgili Sözleşme. “Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması” başlıklı Başbakanlık genelgesi, Kalkınma Programları, Avrupa İstihdam Stratejisi ile uyumlu Ulusal İstihdam Strateji’sinde kadın istihdamını artırmaya ve cinsiyet ayrımcılığını önlemeye ilişkin adımlar olarak sıralanabilir.

lerinin ve başka kişilerinde çalışmasına olanak tanıyan bir sistem olması nedeniyle, istihdam üzerinde de etkisi olmaktadır. Ayrıca sistemin özellikle eş-dost, komşu, akraba ilişkileri ile duyulup yaygınlaştığı için özendirici yönüyle de istihdama katkı sağladığı düşünülebilir.

Dünya bankası raporlarında özellikle yoksulluk sorununa dikkat çekildiği sorunun çözümüne ilişkin bireylerin istihdam edilebilirliklerinin artırılmasına odaklanan bir anlayışın olduğu söylenebilir. Cammack'in³² vurguladığı gibi, dünya bankası programları, kapitalist sistemin etkinliğine yönelik kapsamlı bir strateji ile yoksulların işgücüne katılımını sağlayacak yapılar inşa edilmektedir. Özellikle sivil toplum kuruluşlarının devreye girmesi ile yoksulluk sorunu farklı bir boyuta taşınmış olduğu böylece sosyal devlet ilişkilerinde reformların banka uygulamalarında görüldüğünü de vurgulamaktadır.

Her ne kadar mikrokredi sisteminin temel amacı özellikle genel istihdam yapısı içinde yeri olması gereken konumdan uzak olan kadınların (yoksul kadınların) istihdamının ve girişimciliğinin yaygınlaştırılmasını sağlamak olsa da uygulamadaki etkinliğinin belirlemesi noktasında yapılan çalışmaların değerlendirilmesi anlamlı olacaktır.

Mikrofinans programının işletme ve istihdam yaratmadaki rolünü inceleyen bir çalışma³³ da olumlu sonuçlar dikkat çekmektedir. Araştırma sonucuna göre ankete katılanlar, kredi alma amaçlarının büyük çoğunluğu (%80.86) küçük ölçekli iş başlatmak olduğu, ailelerinde dört kişiye kadar istihdam sağlayabildiklerini (istihdam yaratma oranı işletme başına 1.5 kişidir) belirtmişlerdir. Ayrıca çalışanların %90'ı tam zamanlı istihdam edilmişlerdir. Sonuç olarak küçük ölçekte işletmeler ile yerel düzeyde kendi kendine istihdam yaratmak açısından mikrofinans programların hayati öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır.

“Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulaması Malatya Örneği” adlı çalışmada Malatya’da gerçekleştirilen mikrokredi uygulamalarının başarı düzeyi ekonomik olarak değerlendirilip yapılan çalışmanın yoksullukla mücadeledeki etkileri incelenmiştir³⁴. Araştırmanın önemli sonuçlarından biri katılımcıların %43,1’i mikrokrediye başladıktan sonra kazandığı paranın değişmediğini, %52,3’ü mikrokrediye başladıktan sonra kazandığı paranın arttığını ve %0,9’u ise mikrokrediye başladıktan sonra kazandığı paranın iyice azaldığını belirtmiş olmalarıdır. Katılımcıların %47,2’si ta-

32 İnternet:Paul C. (2003) What the World Bank Means by Poverty Reduction. Web:http://www.chronicpoverty.org/uploads/publication_files/CP_2003_Cammack.pdf s.2-5. Erişim Tarihi: 11.07.2014.

33 Hari, P. P. ve Gyawali, M. (December,2010). Role of microfnance in employment generation: a case study of microfnance program of paschimanchal grameen bikash bank. The Journal of Nepalese Business Studies, 3(1), 31-38.

34 Özer H. Doğan, M. ve Tatlı, H. (2012). Yoksullukla mücadelede mikrokredi uygulaması Malatya örneği. Ankara: Nobel Yayıncılık, s.22. Araştırmada 350 kredi müşterisinden 216 kredi müşterisine anket uygulanmıştır.

sarruf yapabildiklerini belirtmiştir. Katılımcıların mikrokredi alma nedenleri sıralandığında ise durum şöyledir³⁵: (1) Daha Rahat Yaşamak, (2) Daha İyi Beslenmek, (3) Çocukların Eğitimi, (4) Geçimini Temin Etmek, (5) Mevcut İş Büyütmek, (6) Yeni İş Kurmak. Bu sonuçlara göre mikrokredi müşterilerinin, daha rahat yaşamak, daha iyi beslenmek gibi yoksulluğun temel sorunlarından kurtulmak için kredi aldıkları yorumu yapılabilir. Yoksul kişilere verilen bir kredi olması nedeni ile öncelikli tercih sebeplerinin bu yönde olması normal olarak değerlendirilebilir. Araştırmanın önemli sonuçları arasında vurgulanması gereken diğer bir nokta ise, katılımcıların sadece %2'si kendisi ve ailesi dışında işçi çalıştırdığını beyan etmiş olmasıdır. Buna göre Malatya ilinde uygulamanın mikrokrediyi kullanan dışında istihdam yaratmadığını göstermektedir. Bu durumun temel sebebi, katılımcıların çoğunun bireysel işlerle uğraşması ve verilen kredi miktarının çok düşük olmasıdır.

Eskişehir’de mikrokredi uygulamalarına yönelik yapılmış bir çalışma olan “Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği” kredi kullanıcılarının kredi kullanımı öncesi ve kredi kullanımı sonrası yaşamları arasında gelir, istihdam, refah, statü, sosyalleşme vb. açılardan bir değişim meydana gelip gelmediği incelenmiştir³⁶: Kredi öncesi yoksul olarak nitelendirilebilecek düzeyde gelire sahip kadınların oranı, kredi kullanımı sonrası düşüş (Eskişehir TGMP dahilinde kredi kullanan her 4 aileden 1’i yoksulluk sınırının üzerine çıkmıştır) göstermiştir. Araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından biri de, kredi kullanıcısı olan anket katılımcılarının %18’lik kısmı en az bir en çok üç kişiye istihdam sağlamıştır. Gelir ve istihdam konusunda katılımlarının yanı sıra mikrokredi uygulamalarının, kadınların özgüvenlerinde artışa ve kendilerini daha güçlü hissetmelerine katkıları bulunmaktadır. Sonuç olarak Eskişehir mikrokredi uygulaması hem gelir hem istihdam hem de sosyal yaşama dair katkılar sağladığı ve bu bağlamda başarılı olduğu³⁷ ifade edilmektedir.

Mikrokredi kullanan kadınların yaşadıkları deneyimler üzerine yapılmış diğer bir çalışma ise, “Kadınların Yoksullukla Mücadele Aracı Mikrokredi: Deneyimler Üzerine Bir İnceleme”dir. Araştırmada Isparta ili mikrokredi kullanan kadınların deneyimleri temel alınmıştır. Katılımcıların mikrokredi deneyimleri genel olarak olumlu bulunmuştur. Çalışmada mikrokredi uygulamasının, kadının psikolojik anlamda güven kazanması, girişimci ve çalışan kadın kimliği kazanması gibi alanlarda sosyo-psikolojik kazanımlar sağlamaya yardımcı olduğu³⁸ da vurgulanmaktadır.

35 Özer H. Doğan, M. ve Tatlı, H, a.g.e. s.77-88.

36 Şengür, M. ve Taban, S. (2012). Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, s.73. Araştırmada kredi müşterisi 1380 kişi olup, en az dört aylık kredi kullanan 900 kişi içinden 336 mikrokredi müşterisine anket uygulanmıştır.

37 Şengür, M. ve Taban, S., a.g.m. s.85-86.

38 Ören, K., Negiz, N., ve Akman E. a.g.m. s.327-335. Araştırma 497 kredi müş-

Mikrokredinin yoksulluk boyutu yerine istihdam boyutundan bakan “Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Mikrokredi” adlı çalışmadır³⁹. Çalışmanın sonucuna göre mikrokredi kullanımında bir birimlik artış, kendi hesabına çalışan kadın sayısında 0,038 birimlik bir artış yaratmaktadır. Türkiye’de uygulanan mikrokredi projesi 2010 yılı itibariyle 49.017 kişilik doğrudan istihdam yaratmıştır. Türkiye’ye yönelik mikrokredi talep araştırmalarında 1 milyon ile 1 milyon 600 bin kişi arasında potansiyel olduğu düşünülürse ve en ekonomik istihdam yaratma modeli olduğuna göre mikrokredi sektörünün henüz etkin değerlendirilemediği⁴⁰ ifade edilmiştir.

Mikrokredi uygulamasının etkinliği konusunda yapılan çalışmalardan biri “Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Sistemi: Diyarbakır Örneği” adlı makaledir. Söz konusu çalışma, on yıldır Diyarbakır ilinde uygulanan mikro kredi sisteminin etkinliğini ölçmeye yöneliktir⁴¹. Kredi almadan önce katılımcıların %79,4’ü işsiz olduğu da araştırmanın dikkat çekici diğer bir bulgusudur. Yoksulların kendilerine sağlanan ekonomik fırsatları en iyi şekilde değerlendirerek girişimci haline dönüşebildikleri, geri ödemelerde %100’e varan oranları yakaladıkları, kimsenin yardımı olmadan muhtaçlıktan kurtuldukları çalışmanın sonucunda belirtilmiştir. Mikro kredinin dünya çapında sağladığı başarıların Diyarbakır uygulamasında da geçerli⁴² olduğu vurgusu yapılmaktadır.

teri içinden seçilen 51 kadın ile görüşme yapılmıştır. Görüşmelerde “Demografik Bilgiler”, “Kadına Yönelik Algı”, “Mikrokrediye Yönelik Algı” ve “Mikrokredi Kullanımı Sonrası Kadına Yönelik Algı” başlıklarından oluşan toplam 21 soru sorulmuştur.

39 Özmen, F. (2012) Türkiye’de Kadın İstihdamı Ve Mikrokredi. Süleyman Demirel Üniversitesi, **Vizyoner Dergisi**. 3(6),123. Çalışmada TÜİK tarafından yayınlanan Hanehalkı İşgücü İstatistikleri içinde Kendi Hesabına Çalışan Kadınlar Serisi 2008yılı Kasım ayından başlayarak 2010 yılı aralık ayı verileri ile TGMP şubeleri tarafından hazırlanan raporlar içinden derlenen mikrokredi kullanan kişi sayısı ve mikrokredi tutarları kullanılarak regresyon analizi yapılmıştır.

40 Özmen F., a.g.m. s.126-127.

41 Doğan-Burtan B., Kaya, M. a.g.m. s.158. Yapılan araştırma Diyarbakır ilinde en fazla üyesi olan Ergani’deki mikrokredi ofisinden 2012 Aralık ayına kadar yararlanmış olan 5.255 kredi müşterisi arasında tarama modeli dahilinde belirlenen 500 kişi seçilmiştir. Demografik özellikler ile mikrokredinin etkinliğinin belirlenmesi amacı ile toplam 40 soruluk anket uygulanmıştır.

42 Doğan-Burtan, B.ve Kaya, M. a.g.m. s.159-166.

Mikrokredi uygulamalarına yönelik yapılan diğer bir çalışmada⁴³; mikrokredi sisteminin etkinliğini ölçmeye yönelik olarak geliştirilen ölçek sonuçlarına göre mikrokredi sisteminin toplam etkinlik düzeyi %65,01 olarak hesaplanmıştır. Yani sistem %65,01 oranında başarılıdır. Ölçeğin alt boyutlarından biri olan “İstihdam Yaratma” boyutunun etkinliği ise %52,24 olarak hesaplanmış ve en az etkinlik düzeyi ile son sırada yer almıştır. Üyelerin nerdeyse yarısının iş amaçlı krediyi almaması, iş amaçlı alanların ise daha çok kendilerinin çalıştığı küçük ölçekli işler yapması nedeni ile istihdam sağlama konusunda sistemin etkinlik düzeyi sınırlı kaldığı belirtilmiştir.

SONUÇ

Yoksulluk sorunu ve soruna ilişkin mücadele araçları hemen her ülkenin kalkınma politikalarında önemli yer teşkil etmektedir. Yoksullukla mücadeleye yönelik faaliyetler kapsamında genel olarak kamu istihdam ve sosyal güvenlik politikaları, yerel yönetimler düzeyinde uygulanan politika ve projeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından uygulanan projeler yer almaktadır. Bu uygulamaların önemli bir kısmı çalışma hayatında erkeklere göre daha az yer edinen kadınlara yönelik olduğu görülmektedir. Kadınlara yönelik uygulamalardan biri de yoksul kadınları hedef kitlesi olarak gören mikrokredi sistemidir.

Mikrokredi sistemi daha çok yoksullukla ilişkilendirilmiştir olsa da önemli bir yönü de yoksullukla mücadelede yeni iş kurma veya iş geliştirme üzerine şekillenmiş bir sistem olmasıdır. Bu açıdan mikrokredi sistemi aktif bir istihdam politikası olarak değerlendirilebilir. Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de yoksullukla mücadelede etkin bir araç olarak desteklenen mikrokredi uygulamaları gün geçtikçe popüler hale gelmiştir. Türkiye’de kamu bankaları, kooperatifler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları gibi pek çok kurum ve kuruluş tarafından belirli dönemlerde mikrokredi benzeri uygulamalar yapılmakla birlikte en geniş uygulama alanını 2003 yılından itibaren devam eden Grameen Mikrokredi Sistemi bulmuştur.

Türkiye’de kadınların işgücü piyasasındaki durumlarına bakıldığında; işgününe katılma oranlarının ve istihdam oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Özellikle ekonomik açıdan güçsüz durumdaki kadınların eğitim düzeyinin yetersiz olması ve kadının toplum içindeki sosyal konumu nedeni ile işgücüne dahil olamama yönünde eğilimleri yüksektir. Ayrıca istihdamda bulunan kadınların büyük bir çoğunluğu da sosyal güvencesi

43 Demir, Ö. (2015) İstihdam yaratma ve yoksullukla mücadele politikası aracı olarak mikrokredi uygulamalarının etkinliği: Tokat ili örneği, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çalışmada; Ekonomik Güçlenme/Yaşam Kalitesi (EGYK) boyutu, İstihdam Yaratma (İY) boyutu, Mikrokredi Sisteminin Uygulanma (MSU) boyutu ve Kendini Gerçekleştirme/Sosyo-psikolojik (KGSP) boyut olarak dört alt boyutlu olan ve mikrokredi kullanıcılarının perspektifinden uygulamalar ve bunların etkinliğini ölçen “Mikrokredi Etkinliği Ölçeği” geliştirilmiştir.

olmayan ve düşük gelirli işlerde çalışmaktadırlar. Böyle bir yapı içinde evde ya da bir işyerinde aldıkları küçük ölçekli kredilerle iş yapma imkanı tanıyan mikrokredi sistemine ilgi artmıştır. Bugün TGMP, 68 ilde 111 şube ile faaliyetlerini yürütmektedir.

Mikrokredi sistemine yönelik bazı çalışma sonuçlarına göre, mikrokredi sistemi yeni iş kurma veya mevcut işlerini büyütürken bir yandan ekonomik güçlerini artırmakta bir yandan da yeni ilişkiler yeni dostluklar kurarak bir sosyal faaliyet olarak da kadınların hayatına değişiklik katmaktadır. Çalışmaların çoğunda ise, üyelerin büyük bir bölümünün iş amaçlı krediyi almaması, iş amaçlı alanların ise daha çok kendilerinin çalıştığı küçük ölçekli işler yapması nedeni ile istihdam sağlama konusunda sistemin etkinlik düzeyi sınırlı kaldığı belirtilmiştir.

Sistemin istihdam yaratma konusunda etkinlik düzeyinin düşük olması; mikrokredilerin çok küçük ölçekli girişimlere yönelik verilmesi ve bu girişimlerin büyüme potansiyelinin düşük olması ile doğrudan ilintilidir. Komşu, akraba, eş-dost için sisteme giriş anlamında özendirici bir faktör olmuştur. Ancak, bu konuda önemli bir yanılğı, üye sayısının artması istihdam artması anlamına gelmesi ile ilgilidir. Bu nedenle yeni bir iş ve dolayısı ile istihdam yaratılmış algısının çok doğru olmadığını önemle vurgulamak gerekmektedir. Ayrıca kredi alabilmek için herhangi bir iş fikrinin (evde veya bir iş yeri içinde) olması yeterli görülmektedir. Gerçekten kredinin bu iş için kullanılıp kullanılmadığının da sistem uygulayıcıları tarafından dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Çünkü sistemin başarısı hiç kuşkusuz çalışma azmi ve iş fikri olan insanlara ulaşabildiği ölçüde gerçekleşebilecektir.

Mikrokredi sisteminde hedef kitlenin yoksul kadınlar olması bir takım sorunları getirmektedir. Özellikle eğitim düzeylerinin düşük olması, işgücüne katılma eğilimlerinin düşük düzeyde olması, yeni iş fikirleri geliştirememeleri, geleneksel yapı içindeki sosyal konumları, psikolojik durum (kendini yetersiz ve başarısız görme, ezilmişlik, kendine güvenmeme..vb) gibi faktörler sistemin etkinliğini etkilemektedir. Bu ve benzeri sorunların derinden incelenerek mikrofinans kurumları, üniversiteler veya sivil toplum kuruluşları tarafından uzman kişilerle eğitim ve danışmanlık olanaklarının artırılması yönünde çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Mikrokredi sisteminde yoksullukla mücadele sadece girişimcilik temelinde ele alınmaktadır. Oysa ki girişimci olmak finansal kaynağın da ötesinde bir takım yetenekleri gerektirmektedir. Yani hemen hemen tüm dar gelirli kadınların girişimci olmasını beklemek gerçek üstü bir düşünce olmaktadır. Ayrıca mikrokredi uygulamalarının özellikle dar gelirli kadınları hedef kitle olarak alması ve bu hedef kitlenin daha çok kayıt dışı şeklinde üretim yapması, kayıt dışı çalışma ve üretimi daha da pekiştireceği yönünde endişeler konunun diğer bir boyutunu göstermektedir. Bu finansal kaynakların kadınların kayıt altında olduğu ve düzgün çalışma ortamının geliştirildiği istihdam alanlarını sağlaması yönünde uygulanabileceği de-

taylı olarak değerlendirilip, farklı istihdam alanları yaratılabilecek politikalar üretilmesi ile sistemin istihdam yaratma açısından etkinliğini önemli düzeyde artırabileceğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Altay, A. (2007). Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikrofinansman Yaklaşımı. Finansal Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, 44(510), 57-67.

Çiftçi, M. (2010). Türkiye’de İşsizliğe Çözüm Önerisi Olarak Kadın Girişimciliğin Geliştirilmesi: Mikrokredi Uygulamaları. Çimento İşveren Dergisi, 24(5), 42-54.

Demir, Ö. (2015). İstihdam Yaratma ve Yoksullukla Mücadele Politikası Aracı Olarak Mikrokredi Uygulamalarının Etkinliği: Tokat İli Örneği, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Doğan-Burtan, B. ve Kaya, M. (Bahar-2013). Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Sistemi: Diyarbakır Örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(45), 144-170.

Dolun, L. (2005) Mikro finansman. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara.

Hari, P. P. ve Gyawali, M. (December,2010). Role of Microfnance in Employment Generation: a Case Study of Microfnance Program of Paschimanchal Grameen Bikash Bank, The Journal of Nepalese Business Studies, 3(1).

Keskin S. (2014). Türkiye’de Kadın Girişimcilerin Durumu, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, (9/1), ss.71-94.

Korkmaz, E. (Proje Koordinatörü). Baloğlu, B., Sümer, K.K., Oktayer, N. Ve Çak, M. (2004). Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği, (32), İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Kutaniş, R. Ö. (2005). Kadın ve Erkek Girişimcilerin Algılama Farklılıkları: Sakarya Örneği. Celalabat-Kırgısıztan:III. Uluslar arası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, 676-684.

Kutaniş, R. Ö. (2009). Kadın Girişimcilerin Algılanma Farklılıkları: Sakarya Örneği. Sakarya: Uluslar arası ve Disiplinlerarası Kadın Çalışma Kongresi.

Mehmet, Ö. ve Kılıç, C. (2009). Çalışma Ekonomisi Teorisi, Ankara: Gazi Kitabevi.

Murat, S. (1999) .AB Ülkelerinde ve Türkiye’de İşgücünün Yapısı. Prof. Dr. Nusret Ekin’in Anısına Makaleler. Ankara: Kamu-İş Yayınları,

303-352.

Öner, E. (2003). Mikrofinans Sistemi ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Ören, K., Negiz, N. ve Akman, E. (2012). Kadınların Yoksullukla Mücadele Aracı Mikrokredi: Deneyimler Üzerine Bir İnceleme. Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26(2), 313-338.

Özer H. Doğan, M. ve Tatlı, H. (2012). Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulaması Malatya Örneği. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Özmen, F. (2012). Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Mikrokredi, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi. 3(6), 109-130.

Şengür, M. ve Taban, S. (Haziran-2012). Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 59-89.

Yunus, M. Weber K. (2012). Sosyal İşletme Kurmak, (Çev. Ahmet Nebil İmre), İstanbul: Doğan Kitap.

İnternet: Burritt, K. (August-2003) Microfinance in Turkey- A Sector Assessment Report -, UNDP, web: <http://www.uncdf.org>, Erişim Tarihi: 22.12.2014.

İnternet: COMCEC “Yoksulluğun Önlenmesinde Mikrokredi Uygulamaları ve Türkiye” [http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TUR-KEY%2023-07%20CR\(1\)TR](http://www.comcec.org/EN/belge/arsiv/pdf/TUR-KEY%2023-07%20CR(1)TR). Erişim Tarihi: 10.11.2014.

İnternet: Grameen Bank, What is Microcredit?, web:<http://www.gremaan-info.org> Erişim Tarihi:09.12.2014.

İnternet: Grameen Bank,UN-General Assembly Resolution. Web:<http://www.gremaan-info.org> Erişim Tarihi: 09.12.2015.

İnternet: Grameen Bank. What is Microcredit?, <http://www.gremaan-info.org> Erişim Tarihi: 09.12.2014.

İnternet: KEDV, Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı, web:<http://www.kedv.org.tr/maya/> Erişim Tarihi: 11.11.2015

İnternet: KEDV, Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı, web:<http://www.kedv.org.tr/maya/borc-verme-metodolojisi/> Erişim Tarihi: 10.11.2015.

İnternet: Paul C. (2003) What the World Bank Means by Poverty Reduction. Web:http://www.chronicpoverty.org/uploads/publication_files/CP_2003_Cammack.pdf s.2-5 Erişim Tarihi: 11.07.2014.

İnternet: TGMP, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, Sunum 2015,

Web: <http://www.tgmp.net/tr/sayfa/sunumlar/118/0> Erişim Tarihi: 07.12.2015 .

İnternet: TGMP, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, “Kredi Alma Süreci”,

Web: <http://www.tgmp.net/Hakkimizda.aspx> Erişim Tarihi: 01.12.2015.

İnternet: TGMP, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, “Hizmetlerimiz”,

Web: <http://www.tgmp.net/tr/sayfa/hizmetlerimiz/84/0> Erişim Tarihi: 01.12.2015.

İnternet: UNDP, Eradicate Extreme Poverty and Hunger, web: http://www.undp.org/content/undp/en/home/mdgoverview/mdg_goals/mdg1/ Erişim Tarihi: 10.09.2014.